Kiss Mercédesz Kira[1]

Óceánia újraértelmezése a nemzetközi kapcsolatokban

A szigetállamok geopolitikai szerepének felértékelődése

Recenzió Sarah Mohamed-Gaillard *Géopolitique de l'Océanie. Décentrer le regard sur les États insulaires du Pacifique*[2] című művéről

A kortárs nemzetközi kapcsolatok és geopolitikai elemzések leginkább a nagyhatalmakra és a szárazföldi stratégiai terekre koncentrálnak, miközben a csendes-óceáni szigetvilág gyakran a nemzetközi figyelem perifériájára szorul. Sarah Mohamed-Gaillard legújabb kötete, a *Géopolitique de l'Océanie. Décentrer le regard sur les États insulaires du Pacifique* [Óceánia geopolitikája. A nézőpont áthelyezése a csendes-óceáni szigetállamokra] ezzel a szemlélettel kíván szakítani. A szerző amellett érvel, hogy Óceánia napjainkban egy olyan térséggé vált, amelynek jelentősége a 21. századi geopolitikai verseny és az erőforrásokért folytatott küzdelem fényében folyamatosan növekszik.

A recenzált kötet az Éditions Le Cavalier Bleu kiadó gondozásában, a *Géopolitique* sorozat részeként jelent meg 2026-ban, Párizsban, francia nyelven. A 208 oldalas, puha kötésű kötet egy bevezetőből, négy főfejezetből, zárókövetkeztetésekből, valamint gazdag bibliográfiából áll. A fejezetcímek jól tükrözik a szerző törekvését arra, hogy az óceániai térséget történeti, geopolitikai és stratégiai összefüggéseiben vizsgálja: *Óceánia a Nyugat szemében; Óceánia: a történelmi szövetségektől az új befolyásokig; Óceánia mint a folyamatos geopolitikai verseny színtere?;* valamint *Az óceán mint érdekek és viták tárgya.*

A kötet szerzője, Sarah Mohamed-Gaillard történész, az *Institut national des langues et civilisations orientales* (Inalco) egyetemi docense, valamint a CESSMA *(Centre d'études en sciences sociales sur les mondes africains, américains et asiatiques)* kutatóközpont munkatársa. Kutatásainak középpontjában Óceánia történelme, Franciaország csendes-óceáni politikája, valamint a térség regionális és nemzetközi kapcsolatrendszere áll.

A szerző a bevezetőben hangsúlyozza, hogy Óceánia földrajzi értelemben rendkívül kiterjedt térség. A régió több mint 8,5 millió km^2-es területet foglal magában, és megközelítőleg 47 millió lakosnak ad otthont. A térség szigeteit sokáig földrajzi elszigeteltségük,

[1] Kiss Mercédesz Kira a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola Politikatudományi Doktori Programjának doktori hallgatója, valamint a Romanisztika Intézet Francia Tanszékének tanársegédje. E-mail: kiss.mercedesz@pte.hu

[2] Mohamed-Gaillard, Sarah (2026): *Géopolitique de l'Océanie. Décentrer le regard sur les États insulaires du Pacifique.* Párizs: Éditions Le Cavalier Bleu.

kis népességük és korlátozott gazdasági erőforrásaik miatt geopolitikai szempontból jelentéktelennek tekintették, ezért a nemzetközi kapcsolatok kutatásaiban viszonylag kevés figyelem irányult rájuk.

A szerző arra is rámutat, hogy Óceánia politikai és intézményi szempontból egyaránt rendkívül sokszínű régió. Ausztrália és Új-Zéland mellett tizenkét független állam, valamint különböző szabad társulási státusszal és eltérő autonómiával rendelkező tengerentúli közösségek találhatók a térségben. A gyarmatosítás öröksége még napjainkban is meghatározza a politikai viszonyokat: a gyarmati időszakban kialakított határok, a népességmozgások, az új kulturális és vallási hatások, valamint az őslakos közösségek szuverenitásának korlátozása máig érezhető következményekkel jártak.

A történeti örökség miatt többek között az Egyesült Államok, Franciaország, az Egyesült Királyság, Japán, Ausztrália és Új-Zéland továbbra is meghatározó szereplői a térségnek. Az elmúlt években azonban új szereplők is megjelentek. A Kínai Népköztársaság mára megkerülhetetlen regionális tényezővé vált, miközben India, Tajvan, Oroszország, Dél-Korea, Indonézia, Szingapúr, az Egyesült Arab Emírségek vagy akár Azerbajdzsán is fokozott érdeklődést mutat a csendes-óceáni szigetállamok iránt. A szerző szerint ez az egyre fokozódó versenyhelyzet nemcsak új geopolitikai kihívásokat teremt, hanem egyúttal nagyobb mozgásteret is biztosít a szigetállamoknak, amelyek ennek köszönhetően diverzifikáltabb partnerségi kapcsolatokat építhetnek ki, és hatékonyabban képviselhetik saját érdekeiket a nemzetközi színtéren.

A kötet első főfejezete *(Óceánia a Nyugat szemében)* azt vizsgálja, miként alakult ki a régióról alkotott nyugati kép, valamint hogy a gyarmatosítás és a nagyhatalmi rivalizálások hogyan formálták Óceánia politikai és társadalmi viszonyait. A szerző rámutat arra, hogy az óceániai szigetek nem egységes m

ódon reagáltak a dekolonizációra: egy részük függetlenné vált, míg mások különböző autonóm vagy társult státuszokat részesítettek előnyben, így a régiót napjainkban is rendkívül sokszínű politikai és intézményi berendezkedések jellemzik. A második világháború idején a térség *Óceánia* megnevezését részben felváltotta a *Dél-Csendes-óceán* fogalma, amely az Egyesült Államok katonai-stratégiai szemléletét tükrözte. A hidegháború végét követően ugyanakkor fokozatosan ismét előtérbe került a tágabb Csendes-óceán koncepciója, miközben a regionális együttműködési szervezetek – például a Csendes-óceáni Közösség és a Csendes-óceáni Szigetek Fóruma – egyre jelentősebb identitásformáló szerepet töltöttek be. A fejezet egyik legfontosabb megállapítása, hogy a térség államai és területei egyre tudatosabban törekednek saját narratívájuk kialakítására, túllépve a nagyhatalmak által meghatározott geopolitikai kereteken. Ennek egyik legfontosabb példájaként a szerző a Csendes-óceáni Szigetek Fóruma által képviselt *Blue Pacific* koncepciót emeli ki, amely a térség országainak közös érdekeit és biztonsági prioritásait helyezi előtérbe az olyan külső geopolitikai narratívákkal szemben, mint az indo-csendes-óceáni stratégia vagy a kínai *Belt and Road Initiative* (Új Selyemút kezdeményezés). A szerző ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a térség továbbra is szorosan kapcsolódik többek között az Egyesült Államok, Franciaország és az Egyesült Királyság stratégiai érdekeihez, amit egyaránt jól szemléltet a nukleáris kísérletek öröksége és a térségben fenntartott katonai támaszpontok jelenléte.

A kötet második főfejezete *(Óceánia: a történelmi szövetségektől az új befolyásokig)* a térség nemzetközi kapcsolatrendszerének átalakulását vizsgálja a hidegháború végétől napjainkig. A szerző bemutatja, hogy a bipoláris világrend megszűnése után Óceánia geopolitikai környezete jelentős átalakulásokon ment keresztül. Habár a régió stratégiai jelentősége átmenetileg mérséklődött, és az 1990-es években az Egyesült Államok is részben visszafogta katonai és diplomáciai jelenlétét a Csendes-óceán déli térségében, a helyi konfliktusok és az államépítési kihívások új típusú nemzetközi beavatkozásokat tettek szükségessé. A folyamat során Ausztrália és Új-Zéland a nyugati normák és biztonságpolitikai elképzelések meghatározó közvetítőivé váltak. A fejezet ezt követően részletesen elemzi az Egyesült Államok és Kína között kibontakozó geopolitikai versengést a térségben. Az Obama-adminisztráció által meghirdetett *Ázsia felé fordulás (pivot to Asia)* stratégia részeként megerősödött az Egyesült Államok diplomáciai és biztonságpolitikai jelenléte. A szerző ugyanakkor rámutat, hogy számos óceániai állam továbbra is úgy érzékeli: Washington fokozott érdeklődését elsősorban saját stratégiai céljai vezérlik, miközben kevésbé veszi figyelembe a helyi társadalmak igényeit és prioritásait. Ezzel párhuzamosan a Kínai Népköztársaság az ezredforduló után fokozatosan a térség egyik meghatározó szereplőjévé vált, és a 2010-es évekre Ausztrália után Óceánia második legjelentősebb fejlesztési támogatójává lépett elő. Diplomáciai kapcsolatainak bővítésével, kedvezményes hiteleivel és fejlesztési programjaival Peking jelentősen növelte regionális befolyását, ami egyre nagyobb aggodalmat vált ki a hagyományos regionális hatalmak körében. A fejezet emellett olyan szereplők tevékenységére is kitér, amelyek jelenléte első pillantásra kevésbé magától értetődő a térségben. India a diaszpórakapcsolatok mellett egyre inkább stratégiai és diplomáciai megfontolásokból fordul Óceánia felé, míg az Egyesült Arab Emírségek elsősorban energetikai és fenntarthatósági projektek révén erősíti jelenlétét. A szerző Marokkó és Oroszország aktivitását is ismerteti, rámutatva, hogy mindkét állam saját külpolitikai céljainak előmozdítása érdekében épít kapcsolatokat a csendes-óceáni szigetországokkal.

A kötet harmadik főfejezete *(Óceánia mint a folyamatos geopolitikai verseny színtere?)* azt vizsgálja, miként értelmezik és kezelik a csendes-óceáni szigetállamok a 21. században egyre erősödő nagyhatalmi rivalizálást. Sarah Mohamed-Gaillard rámutat, hogy a térség napjainkban egyszerre válik az Egyesült Államok és Kína közötti stratégiai versengés egyik meghatározó színterévé, valamint olyan régióvá, ahol a helyi szereplők egyre tudatosabban törekednek saját politikai és biztonsági prioritásaik érvényesítésére. A fejezet első része az indo-csendes-óceáni stratégia nemzetközi jelentőségének növekedését vizsgálja. A szerző bemutatja, hogy az *Indo-Pacific* koncepció a 21. század egyik meghatározó geopolitikai keretévé vált, amely az Indiai- és a Csendes-óceánt egységes stratégiai térként értelmezi. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy ezen stratégiák kidolgozásában a csendes-óceáni szigetállamoknak csupán korlátozott szerep jutott, miközben maguk is a nagyhatalmi versengés egyik fő színterévé váltak. Külön figyelmet szentel Franciaország indo-csendes-óceáni stratégiájának is, amely a francia tengerentúli területekre támaszkodva kívánja megerősíteni az ország regionális jelenlétét, miközben a biztonságpolitikai célok mellett kiemelt figyelmet fordít a környezetvédelmi kérdésekre. A fejezet egyik legfontosabb megállapítása, hogy a csendes-óceáni szigetállamok biztonságfelfogása jelentősen

eltér a nagyhatalmak megközelítésétől. Míg az Egyesült Államok, Kína és más külső szereplők elsősorban katonai és geopolitikai szempontból tekintenek a régióra, addig a legtöbb óceániai állam számára a biztonság fogalma elsősorban az emberi biztonság *(human security)* dimenziójához kapcsolódik. Ennek megfelelően a térség országai a katonai fenyegetéseknél fontosabbnak tartják az élelmezésbiztonságot, a fenntartható fejlődést, a természeti katasztrófákkal szembeni ellenálló képesség erősítését, valamint a klímaváltozás következményeinek kezelését. Ezt a szemléletet tükrözi a Csendes-óceáni Szigetek Fóruma által elfogadott Boe Nyilatkozat is, amely a klímaváltozást a térség legsúlyosabb biztonsági kihívásaként határozza meg.

A kötet negyedik főfejezete *(Az óceán mint érdekek és viták tárgya)* az óceáni térségek stratégiai jelentőségét, valamint az óceánhoz kapcsolódó gazdasági, politikai és biztonsági kihívásokat vizsgálja. A szerző amellett érvel, hogy a 21. században egyre intenzívebbé váló geopolitikai verseny már nem csupán a szárazföldi területekre, hanem a tengeri és óceáni terekre is kiterjed. Az óceán a csendes-óceáni szigetállamok számára egyszerre jelent gazdasági erőforrást és identitásképző tényezőt. A szerző rámutat, hogy a szigetállamok legjelentősebb stratégiai erőforrását nem szárazföldi területük, hanem kizárólagos gazdasági övezeteik (*exclusive economic zones,* EEZ) jelentik. A térség államainak és területeinek kizárólagos gazdasági övezetei együttesen több mint 30 millió km^2-t fednek le, ami kiemelkedő gazdasági és geopolitikai jelentőséget kölcsönöz számukra. A fejezet hangsúlyozza, hogy a tengeri erőforrások feletti ellenőrzés és a tengeri határok védelme egyre inkább a regionális együttműködés és a kollektív diplomácia központi kérdésévé válik. Ugyanakkor a legtöbb szigetállam nem rendelkezik elegendő pénzügyi és technikai kapacitással tengeri területeinek önálló ellenőrzéséhez, ezért elengedhetetlen a külső partnerekkel és regionális szervezetekkel kialakított együttműködés. Mohamed-Gaillard kitér arra is, hogy az óceánfenéken található ásványkincsek – például a mangán, a kobalt vagy a cink – iránt egyre nagyobb érdeklődést mutatnak a technológiai és hadiipari szereplők. A térség országai így két, gyakran egymással ellentétes cél között kénytelenek egyensúlyozni: egyrészt szeretnék kiaknázni a mélytengeri erőforrások gazdasági potenciálját, másrészt azonban meg kívánják őrizni az óceáni ökoszisztémák sérülékeny egyensúlyát. A mélytengeri bányászat ezért nem csupán gazdasági, hanem környezetpolitikai és etikai viták tárgyát is képezi, és a szerző szerint a régió egyik legjelentősebb jövőbeli kihívása. A fejezet emellett az óceán rejtett infrastruktúrájára, a tenger alatti kommunikációs kábelekre is kitér. Mivel a globális internetforgalom túlnyomó része ilyen kábeleken keresztül történik, azok biztonságának és ellenőrzésének kiemelt stratégiai jelentősége van. Noha a csendes-óceáni térség digitális összeköttetése folyamatosan javul, számos szigetország továbbra is sérülékeny helyzetben van, mivel kapcsolódását a globális hálózatokhoz gyakran egyetlen tenger alatti kábel biztosítja. A szerző bemutatja, hogy a kommunikációs infrastruktúra fejlesztése és ellenőrzése a nagyhatalmi versengés új dimenziójává vált, amelyben különösen Kína törekszik befolyásának növelésére. A fejezet végkövetkeztetése szerint az óceán jövője nem csupán a csendes-óceáni szigetállamok, hanem a nemzetközi közösség egésze számára meghatározó kérdés, mivel a tengeri erőforrásokhoz, a környezetvédelemhez és a stratégiai infrastruktúrához kapcsolódó kihívások egyre inkább globális dimenziót öltenek.

A kötet konklúziójában Mohamed-Gaillard amellett érvel, hogy az Egyesült Államok és Kína közötti egyre intenzívebb geopolitikai versengés újra a nemzetközi figyelem középpontjába állította Óceániát, különösen a csendes-óceáni szigetállamokat. A szerző hangsúlyozza, hogy a térség jelenlegi politikai folyamatai csak hosszabb történeti perspektívában értelmezhetők, mivel a kortárs geopolitikai rivalizálások számos esetben a gyarmati múlt és a hidegháború örökségére épülnek. A térség államai és területei egyre tudatosabban törekednek arra, hogy elkerüljék, hogy a nagyhatalmak geopolitikai eszközként kezeljék őket, valamint hogy saját érdekeik mentén alakítsák kül- és regionális politikájukat.

Összességében a kötet hiánypótló és rendkívül aktuális vállalkozás, amely közérthető, ugyanakkor tudományosan megalapozott módon mutatja be Óceánia geopolitikai átalakulását. Kiemelkedő erőssége, hogy a szerző szervesen kapcsolja össze a történeti, geopolitikai, környezetpolitikai és biztonságpolitikai szempontokat, miközben következetesen az óceániai szereplők nézőpontját helyezi elemzésének középpontjába. A könyv további értékét adja, hogy számos friss adattal, statisztikával és naprakész példával szemlélteti a csendes-óceáni térségben zajló folyamatokat, így az olvasó átfogó képet kaphat a régió jelenlegi kihívásairól és lehetőségeiről. Mindezt kifejezetten olvasmányos és jól követhető stílusban teszi, ami a kötetet nemcsak a szűkebb tudományos közösség, hanem a téma iránt érdeklődő szélesebb olvasóközönség számára is érthetővé teszi.

A kötet kisebb hiányosságaként említhető, hogy a nagyhatalmi stratégiák és regionális kezdeményezések bemutatása helyenként háttérbe szorítja az egyes szigetállamok közötti különbségek részletesebb elemzését. Noha a szerző következetesen hangsúlyozza Óceánia sokszínűségét, a térség rendkívüli heterogenitása miatt bizonyos országok vagy szubregionális sajátosságok mélyebb bemutatása tovább árnyalhatta volna az elemzést. Ez a kisebb észrevétel azonban nem csökkenti a kötet tudományos értékét. Éppen ellenkezőleg: a mű fontos és gondolatébresztő hozzájárulást jelent az óceániai geopolitika, a posztkoloniális kutatások és a nemzetközi kapcsolatok szakirodalmához, ezért egyaránt ajánlható a térség iránt érdeklődő kutatók, hallgatók és a nemzetközi politika aktuális folyamatai iránt nyitott olvasók számára.